

COLOFON

VPW Nederland

Palestrinastraat 1 b

3533 EH UTRECHT

Tel. 030 2933315

info@vpwinfo.nl

Contributie: NL38 INGB 0003 0372 79 t.n.v. VPW-Nederland

Website van de gezamenlijke VPW's: www.vpwinfo.nl

VPW Breda

Bestuur:

Voorzitter: Wiel Hacking

Secretaris: Frans Vermeulen

Penningmeester: Ria van Oorschot-van Overveld

Vice-voorzitter: Jan Hopman

Contributie: NL64 INGB 0004 3119 73 t.n.v. penningmeester VPW-Breda.

Redactie Periodiek

Henk Berflo

Peter Derks

Frans Vermeulen

Redactieadres

Florahove 24, 4702 EZ Roosendaal

fdvermeulen@home.nl

Periodiek verschijnt driemaal per jaar.

Losse nummers €5.

Adreswijziging

Doorgeven aan het secretariaat van de VPW Breda, p.a. Florahove 24, 4702 EZ Roosendaal,
of via e-mailadres: fdvermeulen@home.nl.

INHOUD	Blz
Colofon	1
Inhoudsopgave	2
Om te beginnen (Henk Berflo)	3
Bidden en danken (Joost de Bont)	4
Biddende Moeders (Brechtje Loenen)	6
Lopend stilstaan (Jac van den Aarssen)	8
Pelgrimage van hoop (Siets Nieuwenhuizen)	13
Naar Anneke voor een manneke (Toos Snijders en Netty van Dongen)	16
Omgaan als pastor met de pluriformiteit in je werk (Ben Hendriksen)	18
Inleiding studiedag VPW (Frans Vermeulen)	20
In memoriam bisschop Huub Ernst	24
Thema editie september 2017	27

Om te beginnen

Door: Henk Berflo

In dit nummer van Periodiek dat nu voor u ligt, treft u een aantal artikelen van collega-pastores en andere gelovigen. Ze hebben gereageerd op de vraag om een bijdrage bij het thema "Van herkomst naar toekomst". Traditionele of klassieke vormen van religieus leven hebben soms een meer hedendaagse vormgeving gekregen. Andere oude vormen zijn zelfs in de vormgeving niet veranderd. Weer andere oude vormen hebben voor een nieuwe 'doelgroep' nieuwe betekenis gekregen.

In het eerste artikel schrijft Joost de Bont - pastor in Dongen voor de regio Dongen-Rijen - onder de titel 'Bidden en Danken', over het langdurige gebruik in de wereld van land- en tuinbouw om een Biddag voor gewas en arbeid in het voorjaar te laten corresponderen met een Dankdag voor de oogst van dat jaar. Ondanks alle technische en wetenschappelijke bijdragen om de groei en vruchtbaarheid van de gewassen te bevorderen, leeft in de agrarische sector nog sterk het besef ook afhankelijk te zijn van weersomstandigheden en de natuur, en daarmee van de Schepper die de Bron van alle leven is. Brechje Loenen schrijft ook over bidden, maar dan over 'Biddende Moeders'. Een activiteit die al in een vijftal plaatsen in ons bisdom plaatsvindt. Moeders en grootmoeders die bidden voor hun kinderen, hun eigen kinderen en andere kinderen die hun zorg hebben. Dit is minder vaak een dankgebed, maar eerder een vraaggebed, soms zelfs plaatsvervangend gebed.

Een heel andere bijdrage is die van Jac van den Aarsen met de titel 'Lopend stilstaan'. Hij schrijft over zijn pelgrimage, voettocht naar Santiago de Compostela. Dit is een aloude vorm van bezinning op je levensweg, met terugblik op je levenservaring. Een vorm die na de zestiger jaren weer geweldig opgebloeid is. Nu als bezinning en niet zozeer als boetedoening, zoals in de Middeleeuwen. Over 'Pelgrimage' schrijft ook ds Siets Nieuwenhuizen, emeritus predikant van de PKN uit Oosterhout. Juist dit jaar met herdenking van 500 jaar Reformatie, en een slotmanifestatie op 31 oktober 2017, gaan ook veel protestanten op reis naar de plaatsen in Duitsland waar Maarten Luther zijn reformatie van de Kerk begonnen is en doorgezet heeft. De letterlijke en fysieke reis ernaar toe is dan ook symbool en metafoor voor de reis van je leven. Een katholieke traditie in oecumenisch perspectief.

Toos Snijders en Netty van Dongen schrijven over de traditie van de verering van St Anna in Molenschot. 'Voor een manneke naar St Anneke', heette het vroeger, maar je kunt er meer geëmancipeerd over denken....

Dan is er nog een artikel van Ben Hendriksen. Dit hoorde in het vorige nummer over verscheidenheid van kerkbetrokkenheid en hoe ga je daar mee om. Het was ergens kwijtgeraakt, maar teruggevonden en met vreugde nemen we het op onze schouders om het u voor te leggen.

Tenslotte hebben we nog de lezing van prof. Toine van den Hoogen, die hij op de jaarvergadering van de VPW Breda gehouden heeft. Diens staccato-stijl als van een powerpoint-presentatie is door Frans Vermeulen enigermate bewerkt, zodat dit artikel ook gemakkelijker leest voor wie er niet bij was en er toch kennis van wil nemen.

Op de valreep hebben we nog gelegenheid gekregen om onze waardering voor bisschop Huub Ernst tot uiting te brengen. Bij alles waar hij hogelijk om gewaardeerd wordt, past ook hoe hij aan het begin van de VPW Breda constructief meedacht en meewerkte. We gedenken hem in ere.

De redactie wenst u veel genoegen bij het lezen.

Bidden en Danken

door: Joost de Bont, pastor in de Regio Rijen - Dongen

Als jongste zoon van een groot boerengezin, ging ik vroeger op de drie dagen voorafgaand aan 's Heren Hemelvaart met mijn ouders naar de kerk in Gilze. Het was een oude traditie in katholieke boerenfamilies om dan heel bijzonder te bidden voor goede gewassen op het land, dat juist in die periode was bewerkt en ingezaaid. Het waren de "biddagen voor het gewas". In Nederland ook wel de "kruisdagen" genoemd, omdat in het verleden op veel plaatsen een processie werd gehouden langs de akkers, waarbij dan een priester het kruis droeg. Bij het zien van de eerste sprietjes groen op de donkere akkers, werd hoopvol uitgekeken naar een goede oogst. De boeren immers beseften dat ze met hun landbouw totaal afhankelijk waren van de weersomstandigheden in het komend seizoen. Het gebed gericht tot de Schepper van alle leven gaf hen rust en vertrouwen.

Helemaal in de lijn van deze "biddagen voor het gewas" zijn sinds de tweede helft van de vorige eeuw in veel katholieke geloofsgemeenschappen op het platteland "Oogstdankfeesten" tot leven geroepen. In de protestantse traditie van Nederland waren deze "Oogstdankfeesten" al eeuwenlang bekend. In de zeventiende eeuw al werd in de provincie Overijssel op de eerste donderdag in september een "Generale Dankdag" gevierd voor de veelvoudig verkregen vruchten der aarde. Onder invloed van landbouworganisaties werd deze oude protestantse traditie overgenomen door katholieke parochies. En dat juist in een tijd dat de modernisering van de landbouw al ver gevorderd was, en de agrariërs steeds meer invloed kregen op het groeiproces van de gewassen. Boven alles stond de ervaring dat de landbouw afhankelijk bleef van het weer, en het besef dat het niet vanzelfsprekend is dat er ieder jaar weer een goede oogst zal zijn. Een kerkelijk dankfeest voor al het goede dat de aarde heeft gegeven, werd door veel agrariërs gedragen en gewaardeerd. In mijn huidige parochie "Dongen- Klein Dongen Vaart" wordt nog ieder jaar het Oogstdankfeest enthousiast gevierd. De geschiedenis ervan is relatief kort.

In de voormalige Hubertusparochie van Klein Dongen Vaart kreeg het feest vorm

aan het begin van de jaren tachtig van de vorige eeuw. Ruim vijfendertig jaar lang is het feest heel enthousiast gevierd in de voormalige Hubertuskerk. Allerlei producten van het land, aangebracht door boeren en tuinders, werden naar de kerk gebracht, om rondom deze gaven een viering van dankbaarheid te beleven. Het werd steeds een waar dorpsfeest, waarbij mensen tot uit de wijde omgeving aanwezig waren. De viering in de kerk met muziek en zang, was een hoogtepunt, maar nadien ook de ontmoeting met elkaar onder het genot van een drankje en een hapje, zorgde voor een groot gevoel van verbondenheid. Sinds enkele jaren is dit Oogstdankfeest verplaatst naar de Laurentiuskerk in Dongen, omdat de Hubertuskerk aan de eredienst is onttrokken. Wonder boven wonder is het Oogstdankfeest in dit geseculariseerd dorp van ongeveer 26.000 inwoners een enthousiast kerkelijk feest gebleven. Dongen is één van de negen plaatsen in Noord-Brabant, het werkgebied van de "Zuidelijke Landbouw- en Tuinders Organisatie", afgekort "ZLTO", waar het Oogstdankfeest jaarlijks wordt gevierd. Omdat ik zelf ben opgegroeid in een boerengezin en mijn hele leven verweven is met het platteland, houd ik als priester enorm veel van dit feest. Het Oogstdankfeest in Dongen heeft traditionele

kanten, maar zeker ook een religieus aspect. De organisatoren gebruiken hun creativiteit om de viering in te bedden in de tegenwoordige tijd.

De Oogstdankviering in Dongen wordt altijd druk bezocht. Er is ook in onze tijd duidelijk behoefte om op een hedendaagse wijze en met elkaar dankbaarheid te tonen over de opbrengsten uit de agrarische sector.

Nu steeds meer mensen, als nooit tevoren, zich bewust worden hoe belangrijk voeding is, wordt het Oogstdankfeest ook een gelegenheid om hier aandacht aan te besteden. Ons lichaam is voor ons het grootste geschenk van de schepping. Daarom is het noodzaak om goed voor ons lichaam te zorgen, want wat we eten en drinken is bepalend voor ons leven. Wat we tot ons hebben genomen, zal ook in onze uitstraling doorwerken.

• Oogstdankfeest Dongen 2016

Ook staan we bij het Oogstdankfeest stil bij de verdeling van het voedsel voor alle mensen op aarde. De producten die door agrariërs en tegenwoordig ook door winkeliers zijn aangeboden voor de viering in de kerk, worden door een plaatselijke sociale organisatie "Arm in Arm" verdeeld en geschonken aan huishoudens die wel wat extra's kunnen gebruiken. Deze

organisatie is een oecumenisch initiatief van de PKN kerk in Dongen en de rooms-katholieke parochie.

Bovenal is de viering een uitgelezen mogelijkheid om de agrariërs, en ook de gehele wereld van de landbouw in onze streken, voor het voetlicht te brengen. Ondernemers kunnen laten zien wat ze oogsten en vooral ook wie voor de productie verantwoordelijk is. De viering biedt volop positieve mogelijkheden om de agrarische sector een gezicht te geven. Agrariërs in Nederland hebben het de laatste decennia zwaar. Tal van overheidsbesluiten hebben het met name voor de kleine ondernemingen niet gemakkelijk, ofwel onmogelijk gemaakt. De pijn daarvan is in de boerenwereld duidelijk voelbaar. Boerenland heeft waarde voor de hele samenleving. Op landbouwgrond wordt voedsel voor mens en dier geproduceerd.

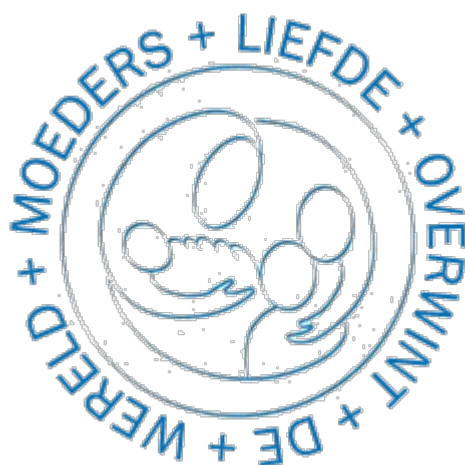
De Nederlandse landbouwcultuur is van belang voor onze samenleving. Thema's van vieringen, recentelijk gehouden in Dongen, zoals: "De grond van ons bestaan" en "Van nature met elkaar verbonden", zijn veelzeggend.

Saamhorigheid en solidariteit staan tijdens de Oogstdankviering centraal.

In eerste instantie gaat het niet over landbouwpolitiek, maar over het welzijn van mensen binnen en buiten de agrarische sector. Na de Oogstdankviering van 2016 zei een boerin tegen mij: "Ik ben blij dat onze branche weer een positieve impuls heeft gekregen." De viering is een prachtig moment om elkaar te ontmoeten en te ondersteunen. Die verbondenheid mag beleefd worden tot in de verre toekomst.

Biddende Moeders

door: Brechje Loenen

Op steeds meer plaatsen in het bisdom Breda ontstaan groepjes 'Biddende Moeders'. Er zijn inmiddels vijf groepen: in Breda, Bergen op Zoom, Roosendaal, Oosterhout en Oudenbosch. In oktober 2016 is de eerste diocesane biddende moedersdag geweest in Roosendaal waaraan 27 (groot)moeders deelnamen.

Biddende Moeders, of 'Mothers Prayers' is een bijzonder eenvoudig initiatief met een onverwacht groot succes. Twee Engelse grootmoeders die zich veel zorgen maakten over de wereld waarin hun (klein)kinderen opgroeien, besloten samen te gaan bidden. Ze vertrouwden op de woorden: 'Vraag, en jullie zal gegeven worden (Matteüs 7, 7) en 'Waar twee of drie verenigd zijn in mijn Naam daar ben Ik in hun midden' (Matt. 18,20). Binnen de kortste keren sloten moeders zich bij hen aan en ging het initiatief in een razend tempo de wereld over, zonder dat die twee daar op uit waren. Inmiddels, ruim twintig jaar later, komen moeders in 150 landen samen om te bidden volgens het gebedsboekje van Mothers Prayers.

Verhoringen

In de loop van de jaren hebben moeders wereldwijd hun gebedsverhoringen gedeeld. Vruchten van het gezamenlijke gebed zijn bijvoorbeeld dat kinderen weer naar huis zijn gekomen, nadat ze hun ouders jarenlang niet meer wilden zien. Moeders vertellen dat ze bovenal zelf een grote vrede ervaren, doordat ze hun zorgen bij een Ander neer kunnen leggen.

Een moeder schreef er deze overweging over:

*Zoals kinderen hun gebroken speelgoed
in tranen bij ons brengen
om het te maken.*

*Zo bracht ik mijn gebroken dromen naar
God, want Hij is mijn vriend.*

*Maar in plaats van Hem rustig alleen
te laten werken,*

Een zoon vertelt:

"Toen ik veertien was deed ik veel slechte dingen. Mijn moeder bad voor mij, elke week bij Biddende Moeders. Daar wist ik niks van. Ze schreef mijn naam op het rondje en bad samen met de andere moeders. Na drie jaar begon er wat te veranderen. Ik leerde goede mensen kennen, ik leerde God kennen en mijn huidig vrouw. Ik ben gelukkig en heel dankbaar voor al deze gebeden. Dank aan jullie allemaal!

Bron:

<http://www.mothersprayers.org/index.php/nl/testimonials>

*bleef ik rondhangen in een poging te helpen op mijn eigen manier.
Tot slot greep ik ze terug en schreeuwde:
"Hoe kunt U toch zo traag zijn?"
"Mijn kind", zei Hij, "wat kon Ik doen, je liet NOOIT LOS!"*

Gebedsbijeenkomst

Twee moeders kunnen met een gebedsgroepje beginnen, ze hoeven zelfs geen gelovige achtergrond te hebben. Ze komen eens per week (of eens per twee weken) samen. De ideale plek is bij een moeder thuis of in een kapel. Een belangrijk punt is dat alles wat gedeeld wordt in de groep vertrouwelijk is en dat er geen adviezen worden gegeven. De moeders steunen elkaar in gebed.

Tijdens de gebedsbijeenkomst wordt er een speciaal gebedenboekje gebruikt. Op de kleine tafel worden de volgende materialen geplaatst:

- Een kruis om ons te herinneren dat Jezus de verlosser is.
- Een kaars om ons te herinneren dat Hij het licht van de wereld is.
- Een bijbel om ons te herinneren dat Hij het levende woord is.
- Een mandje aan de voet van het kruis om de namenrondjes van onze kinderen in te leggen.

In het gebedenboekje staan negen korte gebeden. Om de beurt leest een moeder een gebed voor. Daarnaast is er ook ruimte voor spontaan gebed en een lied. De gebeden zijn eenvoudig en komen rechtstreeks uit het hart van een moeder, gericht tot het hart van God. Er kan ook gebeden worden voor andere kinderen waar zorgen over zijn.

'Biddende Moeders' is voor alle vrouwen met een moederhart. Ook voor hen die niet fysiek moeder zijn, maar wel willen bidden voor hun peet- of buurtkinderen, neefjes en nichtjes.

Kennismaken met Biddende Moeders

Parochies die dit initiatief willen voorstellen aan de (groot)moeders in hun parochie kunnen een presentatiedag over Biddende Moeders organiseren. Het gezinsspastoraat helpt graag bij het opzetten van zo'n dag in samenwerking met Mothers Prayers Nederland. Dat kan in een dagdeel. Er wordt dan uitleg gegeven over dit initiatief, er worden getuigenissen van gebedsverhoringen gedeeld en er wordt samen gebeden voor de (klein)kinderen, zodat moeders ervaren hoe zo'n biddend moedersuur verloopt. Voor meer info: gezin@sintfranciscuscentrum.nl.

Lopend stilstaan

door: Jac van den Aarsen, Oud Gastel

Er zijn van die dingen die je met je gezonde verstand niet kunt verklaren. Waarom trok ik op die morgen in de zomer van 1992 de voordeur achter me dicht om de 2600 kilometer lange weg te gaan naar Santiago de Compostela, in het verre Gallicië?

Misschien is de eerste gedachte daaraan bij me opgekomen toen ik - al eerder - bemerkte dat ik op de vaderlandse landkaart over de vele doorgaande wandelpaden die ik er liep een sierlijke hoofdletter J had geschreven: de J van Jacobus. Die letter raakte het uiterste puntje in Groningen tot voorbij Maastricht, volgde de grillige lijnen van het Noord-Belgische grensgebied tot aan de Noordzeekust, en eindigde met een forse haal door de Betuwe oostwaarts tot aan de Duitse grens. Wie of wat belette me deze letter door te trekken tot in Spanje om daar het graf van mijn patroonheilige te gaan bezoeken?

- Zicht op Santiago de Compostela vanaf de berg Mont do Gozo

Mijn besluit stond vast. Ik ging er boeken en reisverslagen over lezen, en verzamelde documentatie en routebeschrijvingen. Ik werd lid van het Nederlands Genootschap van St. Jacob en sprak op de vergaderingen ervan overal in het land met mensen die er geweest waren, er mee bezig waren, of plannen daartoe hadden. Ik las ook de legendes over Jacobus de Meerdere die voor de geschiedenis van Spanje van zo'n enorme betekenis is geweest. Zijn feestdag op 25 juli wordt er als National Feestdag gevierd. Na Maria was hij er de populairste heilige; talloze heiligdommen en kerken, aan hem opgedragen, getuigen daarvan. Daar wilde ik naar op zoek: naar de oude godsdienstige waarden, en naar de stilte;

kijken wat er nog te proeven viel van de Middeleeuwen, en ik wilde proberen mezelf daarin terug te vinden.

Doordat ik stopte met werken werd een overvloed aan vrije tijd mijn deel. De werkende mens heeft vaak te weinig aandacht en ruimte om bij het mysterie van het leven stil te staan. Lopend op een pelgrimsweg gebeurt dat vanzelf. Pelgrimeren is lopend stilstaan bij de essentie van het leven en bij alles wat er mee te maken heeft, al zal dat niet iedere pelgrim even bewust beleven. Mogelijk zijn er zelfs pelgrims die dit ontkennen. Toch zal iemand die op weg gaat er nauwelijks aan kunnen ontkomen innerlijk

geraakt te worden door het mysterie van het zo veelvormig bestaan.

Sommige pelgrims pakken het vliegtuig, anderen de bus, boot, auto of fiets, maar toch prefereerde ik de oudste manier: te voet – voor mij persoonlijk de enige manier die er toe doet. Velen vinden dat dit in grote groepen dient te gebeuren, zoals in de Middeleeuwen gebruikelijk, maar ikzelf liep het allerliefst alleen. Ik ontdekte dat er juist daardoor ruimte

kwam voor kostbare ontmoetingen met anderen.

De pelgrimsweg is voor mij een symbool. Hij is als de levensweg. Van mijn afgelegde weg naar Santiago ken ik het aantal kilometers: zesentwintighonderd. Hoe lang mijn levensweg zal worden weet ik niet, de enige zekerheid die ik heb is dat ik inmiddels het grootste gedeelte daarvan al heb afgelegd: vierentachtig jaren. Dat ik nog steeds onderweg ben, en ook dat er ooit een eind aan deze vorm zal komen.

Hieronder enige regels uit de mijmeringen en beschouwingen die ik er over schreef:

Opnieuw mag ik me over gaan geven aan de driekwartsmaat die het ritme voor de wandelaar bepaalt, het trio dat voor elke pelgrim nog onmisbaarder is dan staf of schelp: loslaten, stilstaan, op weg gaan. Deze trits wordt gaandeweg zijn innerlijk kleed. Omzien in verwondering, verwijlen in de stilte en kijken waar de weg hem brengen zal.

Het is kwart voor zeven op een prachtige morgen wanneer ik de voordeur van ons huis uitstap en Fanny gedag kus. Ontspannen loop ik uit mijn vertrouwde omgeving weg, precies zoals ik vind dat dat bij een bedevaart hoort. Als ik met gezwinde pas zuidwaarts ga, hangen dunne nevels in slierten boven de lage akkers en weilanden. Links zie ik bij de opkomende zon vaag de ranke torenspits van een kerkje. Er tegenover, aan de andere kant van de dorpsstraat, weet ik de kapel met daarin het kostbaar gestoffeerde beeld van Onze Lieve Vrouw van Zegge. Haar verering - die er ergens in de zeventiende eeuw op gang kwam - bleef in volle glorie, tot op de dag van vandaag.

De kronkelende polderweg die er vanuit ons dorp over de arme zandgronden heen leidde is gebleven, maar inmiddels even deskundig als onherroepelijk in drieën gehakt door eerst een snelweg en daarna een randweg; een dorp zonder randweg kan immers niet meer. Het toen nog zanderig karrenspoor werd later opgevuld met grove keislag en kreeg uiteindelijk de onvermijdelijke asfaltlaag.

Ook wij als kind liepen op zondagse meimorgens die weg naar Zegge. In een onbekommerde stilte hoorden we alleen onze ademhaling, en vogels die zich jubelend een weg zochten in de onmetelijke ruimte. Alle slootkanten waren gevuld met zeeën van mals gras, zuring en weegbree in een gloed van duizenden voorjaarsbloemen. Daarachter waren de golvende akkers, omzoomd door lage houtwallen en bosschages waarin patrijzen, fazanten en konijnen het leven lief hadden.

Dat alles lijkt lichtjaren geleden. Soms, heel soms, zou ik 'n toverstokje willen. Om me - even maar – terug te toveren naar de beleving van die paradijselijke wereld van toen, waarvan de herinnering zich niet laat verdringen.

Tot nog niet zo lang geleden wandelde ik in de vroegte van alle meizondagen die weg en was dan in de eerste mis van zes uur maar door de jaren heen werd ik als lopende pelgrim steeds vaker een eenling. Wel vulden zich rond kerk en kapel de

autoparkeervakken met blik en hard plastic in blitse kleuren: voor deze vroege vogels bestaat een bedevaart hoofdzakelijk nog uit het lopen van en naar de auto, liefst zo dicht mogelijk bij het kerkportaal.

Toch mag je denken dat deze manier van pelgrimeren zo goed is als welke ook. Er zijn immers nooit regels voor uitgegaan

over hoe en welke manier iemand naar Maria zou moeten gaan om bij haar bemoediging en troost te zoeken en te vinden. Gelukkig maar, zij hield zelf ook niet van regels. Met haar radicaal vertrouwen in God en haar even radicale dienstbaarheid wil zij ons alleen maar ten voorbeeld zijn. Verder niks.

Luttele kilometers verder, in het grensgebied tussen Oud Gastel en Roosendaal, kan zelfs de meest argeloze wandelaar bij het zien van een bordje met de naam Kapelweg vermoeden dat die weg naar een kapel leidt. Dat is dan ook zo. Langs de smalle bermen aan beide zijden staan knoestige knotwilgen. Sommige zijn door de last der jaren krom gegroeid en niet zo zuinig ook, alsof het voor hen niet meer zo nodig hoeft. Ik geef ze geen ongelijk, want uitgerekend dit dierbare erfgoed werd door rationeel denkende ingenieurs achter computers tot zoekgebied van een industrieterrein verklaard. Nimmer heb ik geweten wat een zoekgebied is, zelfs het Groene Boekje gaf hierover geen uitsluitsel. Inmiddels weten we het dus wel; de ambtelijke term houdt de kille dreiging in van de volledige vernieling van imposant natuurschoon. Niemand zal straks nog weten waar dit begon, niemand ook zal weten waar het eindigt. Maar voor ieder die het wilde zien was het spoor van vernieling al zichtbaar geworden.

Na het aflopen van de prachtige door platanen omzoomde laan naar de Kapelberg sta ik in de achthoekige ruimte van de kapel en onderga de wat mystieke sfeer. Binnen staat een wat kleinere kapel, gebouwd in een symmetrische vijfhoek, met aan de voorkant een zwart sierhek waarbij rijen brandende kaarsen flonkeren. In het hart van de ruimte staat een houten Mariabeeld, als vervanging van de jaren geleden gestolen mysterieuze zwarte Madonna, dat door ontelbaar velen nog altijd als een gemis wordt gevoeld. Ik herinner me nog altijd de sneeuw witte sluier van ragfijn kant die het zwartgeblakerde beeldje sierde en de talloze ex-voto's aan de wanden. Ook die werden een prooi van de onverlaten. Er omheen is een rondgang, met tegen de buitenwanden van de inpandige kapel alle staties van de zeven smarten van Maria die door een weelde aan bloemen worden omgeven. Het binnenvallende zonlicht door de glas-in-loodraampjes wordt bewogen door de wind die buiten de bladeren van de bomen beroert en koestert de tientallen briefjes, kaarten en gedachtenisprentjes. Ik zie dankbrieven in uitbundige stijl, tot in het Hindi toe.

De trek naar hier werd door die ramp niet minder. Vooral in mei maken velen er hun rondgang, bidden hun rozenhoedje en ontsteken een kaarsje. Soms ook blijft het bij een vluchtige groet. De lofwaardige traditie van jong en oud om op zondagen de bedevaart als vanzelfsprekend af te sluiten met een bezoek aan de snoep- annex speelgoedkraam, of aan het café, aan het begin van de laan, gleeed weg in de tijd. Beide negoties zijn er al lang niet meer.

Na mijn tocht door Nederland, België en Frankrijk die me via de Camino Francés naar Santiago de Compostela leidde, voerde me jaren later de Via de la Plata vanuit de zuidelijkste provincie in Spanje,

Andalusië, door het barre land van Extramadura en Castilië eveneens naar het groene Galicië. Ook hier waren me over het eeuwenoude pad tallozen voorgegaan,

heiligen en zondaars, generaals en buitenbeentjes, koningen en koninginnen. In die tijd ook vierden Sjaak, mijn tweede zoon, met zijn gezin er hun vakantie. Ze gingen er hun eigen gang, maar waren

nooit ver van me weg. Op mijn laatste etappe wilde mijn eigen vlees en bloed graag eens – voorzichtig - proeven van het pelgrimsbestaan.

Een laatste citaat:

Vrijdag 9 mei. Het is in de achtste lente van het derde millennium. Niet ver voorbij het dorp Santa Luzia begint de Rúa do Camiño Real de Angrois die verderop overgaat in de Camino Real, een dalende Romeinse weg met verraderlijk gladde stenen. We zijn zwijgzaam, hebben onze eigen gedachten. Een hoofd groter dan ik is hij; als we praten moet ik omhoog kijken. Zoals hij met zijn soepele grote stappen voor, achter of naast me loopt, zou dit alles niet met één dag mogen ophouden.

Dan toont zich aan onze voeten in al haar majesteit de binnenstad. De torens van de kathedraal reizen boven alles uit. Door de Puerta del Camino lopen we de oude stad binnen. We komen op het Praza Prateris, honderd meter nog maar van het Praza Obradoiro waar de drie meiden ons vanaf het graniet van de kathedraaltrappen met zwaaiende armen opwachten.

Zondag 11 mei, Hoogfeest van Pinksteren. Vol overtuiging vier ik in de kathedraal het feest van de blijdschap mee. Ik bestijg de trappen en ga het Pórtico del Gloria binnen. Langs de marmeren pilaar met de stamboom van Christus, die majestueuze schepping van meester Marreo, loop ik door naar de heilige ruimte – Romaans van vorm, gotisch van hoogte, Spaans barok van aankleding – en ga tot het hoogaltaar waar de verheven figuur van Jacobus staat, starend als een afgodsbeeld en bedekt met goud, zilver en edelstenen. Omwille van het mysterie van de heilige Geest zijn de ruimtes extra mooi versierd met bloemen en licht, veel licht. Achter het altaar beklimt een schier eindeloze stoet mensen de twee kleine trappen om – zoals ik dat jaren geleden eerder deed - hem in de Capilla Mayor van achteren een flinke pakkerd om de schouders te geven.

Vanwege het hoogfeest wordt vandaag begonnen met het theater van een extra lange wierookvatshow. Twaalf blazers in folkloristische kledij toveren uit voor mij volstrekt onbekende blaasinstrumenten zinnenstrelende melodieën, ik dein mee bij de liederen van een groot koor, begeleid door majestueuze orgelklanken. Een bisschop in vlammend rood, en dertig kanunniken in witte alben kijken onbewogen toe. Van de preek van de bisschop versta ik niks, maar ongetwijfeld zal hij geprobeerd hebben uit te leggen hoe belangrijk het voor de wereldkerk blijft – juist in deze zinderende tijden – om onder alle mensen de boodschap van God te brengen.

Daarna kan ik in de leegstromende enorme ruimte vrij rondlopen. Weinig uren nog zijn over voor mijn verslaving aan Santiago. De apotheose van vandaag was als één grote finale.

Deze heilige plek heeft me verleid, ik heb me laten verleiden. Ik voel me rustig en gelukkig. Niks hoeft er meer; al wat de dag verder zal brengen is toegift. Ik wil er alleen nog maar zijn, ondergaan.

Op het Praza da Quintana neemt de menigte me op. Vergeefs probeer ik bekende gezichten van de voorbije weken te ontdekken; vreemd eigenlijk dat het nu niet lukt.

Ik loop de kathedraal weer in en langs een andere deur uit. Niet met de tred van iemand die verder moet, ik loop alleen om te lopen, kijk om te kijken, hoor om te horen. Gulzig ervaar ik alles, want ik weet dat het een afscheid voor eeuwig is. Dichtbij klinkt Galicische muziek, voortdurende herhalingen van Keltische klanken getuigen van meeslepende melancholie. Ik ga op de brede trappen langs het plein zitten en luister intens. Hoe mooi.

Nog één keer ga ik terug naar de stronk van Jesse in het Pórtico de la Gloria, naar de onzichtbare mensenhanden van de miljoenen die hun vingers spreidden in de uitgesleten holten. Aan niets erger ik me meer, ook niet aan het staal van het hek dat me van het marmer weghoudt. Welk leven stroomde er door datgene wat er nu niet meer is? Welke ontroering, pijn en vreugde van de mens die aan durft te komen?

Tweede Pinksterdag. Op het snijvlak van nacht en dag maakt gedempt rumoer van vroege reizigers in de vertrekhal van de luchthaven van Lavacolla een einde aan mijn hazenslaapje. Door een raam zie ik de enorme vlakte van nat asfalt waarboven onder een grafiet wolkendek begrensd ochtendlicht traag aan kracht wint en alle kleuren laat verbleken tot sepia, antraciet en grijs.

Even nog blijft de hemel vol grauwheid, maar als later de vliegtaxi zich door de wolken heen klauwt worden die al snel dunner om tenslotte, samen met mijn gedachten, op te lossen in het grote niets van de staalblauwe lucht. Mijmerend kijk ik neer op mijn geliefde Via die zich door de koele Spaanse heuvels en dalen en de meseta's van schroeiende, onvruchtbare, zinderende hitte slingert. Ik kijk uit het raam, terwijl ik zweef boven de blaffende honden die mijn angst op de proef stelden, de vriendelijke mensen die respect hebben voor de ware Ultreya, de kerken van tijdloze rijkdom en spirituele gehoorzaamheid en, boven alles, de levenbrengende fonteinen die deze Via de la Plata mogelijk maken.

Ieder dag die me geschonken wordt zal ik dankbaar blijven dat ik dit mocht doen, heb kúnnen doen. Ik voel me rijk.

Een pelgrimage van hoop

---

door: Siets Nieuwenhuizen, em. predikant PKN

Wanneer je aan een rooms-katholiek vraagt naar de beeldvorming rond Luther, dan blijkt de ketter van 500 jaar geleden eerder iets te hebben van een “klokkenluider” die in de kerk allerlei misstanden signaleerde. Dat betekent, dat er in die afgelopen vijf eeuwen veel veranderd is in de verhouding tussen rooms-katholieken en protestanten. Dat leden van beide kerken een gemeenschappelijke reis ondernemen naar de verschillende plaatsen waar Luther gewoond en gewerkt heeft, (zoals bv. in september a.s. vanuit Oosterhout) was jarenlang ondenkbaar en in onze tijd een positief signaal van wederzijdse herkenning en erkenning als gelovigen. Niet alleen heeft het rooms-katholieke Lutheronderzoek voor deze ontwikkeling gezorgd, maar ook is binnen de kerkelijke praktijk sprake van een groeiende toenadering. Het begrip katholiciteit in ons belijden (de apostolische geloofsbelijdenis zegt: “Ik geloof een heilige, algemene (= *katholieke*) christelijke kerk”) kan een katalysator¹ zijn voor deze ontwikkeling. In deze bijdrage wil ik graag aandacht vragen voor dit accent in de ecclesiologie.

Maarten Luther, 1483 - 1546

---

¹ Katalysator: een stof die een chemisch proces kan versnellen. In figuurlijke zin: datgene wat een eenmaal in gang gezet proces bevordert.

Al meer dan een eeuw geleden (1912) schreef de Nederlandse protestantse theoloog Noordmans een artikel met de verrassende titel: *“Protestantse katholiciteit”*. Hij schreef dit artikel n.a.v. een bezoek van de oecumenicus John Mott aan Nederland. En hij zegt in die bijdrage: “Wij protestanten lopen het gevaar te vergeten dat we belijden te geloven: een *katholieke kerk*.” Waarom dit citaat? Ik meen dat in onze tijd, waarin katholiek veelal vertaald wordt in *pluriform* of beperkt blijft tot de Rooms-katholieke kerk, dit begrip om hernieuwde aandacht vraagt.

Dit jaar is het 500 jaar geleden dat Luther 95 stellingen publiceerde om een academische discussie op gang te brengen rond misstanden in de toenmalige kerk. De kritiek richtte zich vooral op de genadeleer, de centrale plaats van het pausdom en de levendige handel in aflaten, waarvan de opbrengst grotendeels besteed werd aan de bouw van de St. Pieter in Rome. Hij stuurde de stellingen naar de aartsbisschop van Mainz en Maagdenburg. De roep om hervorming, die her en der al aan de gang was, werd luider gehoord. Daar komt bij, dat de late 15^e eeuw door velen ervaren werd als een periode van grote

veranderingen. Verschillende historici spreken van een *‘zadelperiode’*² waarin het oude en het nieuwe elkaar ontmoetten, over elkaar heen schoven en met elkaar in conflict kwamen. In het licht van deze spanning kun je Luther beter begrijpen.

Ook in de kerk ontstonden allerlei vernieuwingsbewegingen en zo kon het gebeuren dat de jonge Luther een groeiende belangstelling toonde voor de mystiek van Johannes Tauler en de Bijbel. Invloeden vanuit humanisme en Renaissance gingen vergezeld van de oproep: terug naar de bronnen. (*ad fontes*) Voor Luther concentreerden de vragen zich uiteindelijk op de existentiële vraag naar God: *“Hoe krijg ik een genadige God?”* Wat moet ik doen om rechtvaardig voor God te leven. Hij ontdekte dat geloof eerder een geschenk, een gave is, dan opgave. De Romeinenbrief betekende voor hem een reformatoische doorbraak: *“De rechtvaardige zal leven door geloof”* En de bijbel was voor hem vooral een levende boodschap die een mens persoonlijk aanspreekt, een bemoediging en een belofte. Het doel was voor Luther de vernieuwing van de katholieke kerk vanuit het evangelie. Zijn optreden een *“wake-up call”* voor de kerk. Op die manier stond Luther in een lange traditie van katholieke vernieuwers vóór hem. Ik denk dat dit het punt is, waarop protestanten en katholieken elkaar binnen de oecumene kunnen ontmoeten en met elkaar in gesprek komen. Maar het liep anders, de poging tot vernieuwing leidde tot een breuk, waarvan de Lutherse theoloog Pannenberg heeft gezegd: *“De ontwikkeling van een eigen Lutherse kerk is niet het succes, maar het falen van de*

² Google voor dit begrip: Reinhart Koselleck, Duits historicus (1923-2006) In een overgangperiode blijft het oude systeem nog gelden, terwijl *tezelfdertijd* het nieuwe zich al aandient en zich een weg baant.

Reformatie.” Lange tijd heeft Luther gehoopt de eenheid te kunnen bewaren. Pogingen daartoe mislukten en toen in 1537 de Schmalkaldische Artikelen (een polemisch geschrift waarin Luther o.m. het pausschap kritiseerde) werden gepubliceerd, bleek hoe scherp de partijen tegenover elkaar stonden. “Dus zijn en blijven we voor altijd gescheiden en tegen elkaar.” Maar eenzijdig elkaar de schuld geven is onvruchtbaar. In die bewuste Artikelen stond nog meer over de kerk en wat ze is: “namelijk de heilige gelovigen en de schaapjes die de stem van hun herder horen.” In die woorden proef je de beweging naar de Schrift als de bron van alles. “Zo is het ook begonnen en in die zin is Luther voluit katholiek” (aldus de Lutheraan Boendermaker), hoewel dat begrip destijds onbekend was. De kerk was ondanks verschillen één geheel. Pas veel later, in de periode van de oecumene kreeg het woord “katholiek”, dat teruggaat op de kerkvader Ignatius van Antiochië, weer iets terug van haar oorspronkelijke betekenis en glans: katholiek is daar waar Jezus Christus is. En vooral de 20e eeuw laat zien dat die ontwikkeling zich in een positieve richting beweegt: beide kerken erkennen zich tegenwoordig als *ecclesia semper reformanda est renovanda*. De kerk zal altijd worden vernieuwd en hervormd. Hier liggen uitdagingen en kansen die in het jubileumjaar van de

Reformatie om een krachtige inzet vragen. We zullen veel sterker bereid moeten zijn om naar elkaar te luisteren en van elkaar te leren. Paus Johannes II noemde dat : een uitwisseling van geschenken. En ook de huidige paus, paus Franciscus, heeft zich op dit punt ook positief uitgelaten. Hij beschrijft de oecumenische eenheid niet meer als concentrische cirkels met Rome als centrum. Hij gebruikt het beeld van een ‘veelvlak’ als één geheel, dat als het om een edelsteen gaat, het licht dat daarop valt op een wonderlijke veelvoudige manier reflecteert (het concept van de *verzoeningsgezinde diversiteit*). De kern daarin wordt gevormd door het evangelie van genade en barmhartigheid en de oproep tot inkeer en vernieuwing. Daarin ligt de belangrijkste bijdrage voor de voortzetting van de oecumene die Luther heeft geleverd. In de boodschap van Gods barmhartigheid. Dan kunnen wonden geheeld en nieuwe wegen ingeslagen worden. Geduldig en stap voor stap. “Als ik wist dat morgen de wereld vergaat, zou ik nog steeds een appelboom planten.” Dat zijn woorden die (ten onrechte?) aan Luther worden toegeschreven. Ze kunnen ons bemoedigen de weg van de oecumene verder te bewandelen en gestalte te geven aan de ene katholieke kerk, die met een gemeenschappelijk getuigenis de wereld van dienst kan zijn.

Wie een jong boompje plant, heeft hoop en geduld nodig. Het boompje moet eerst in de diepte groeien en wortels slaan, zodat het stormen kan weerstaan. Wij zullen ook tot aan de bronnen (*ad fontes*) en tot aan de wortels (*ad radices*) gaan. De eenheid is vandaag dichterbij dan ooit. Dat is na 500 jaar een bescheiden felicitatie waard en het vraagt om een groeiende inspanning.

(Voor mijn bijdrage heb ik o.m. dankbaar gebruik gemaakt van “Maarten Luther”- van kardinaal Walter Kasper. Een oecumenisch perspectief. Berne Media 2017)

Naar Anneke voor een manneke

door: Toos Snijders en Netty van Dongen

De oude spreuk 'met Sint Anneke gaat ieder Anneke om 'n manneke en ieder manneke om 'n Anneke' is nog steeds actueel. Veel mensen bezoeken gedurende het gehele jaar de mooie eeuwenoude kapel, toegewijd aan de heilige Anna. Zij komen om hun diepste verlangens en gevoelens neer te leggen bij deze heilige vrouw. Niet alleen vanuit de regio, maar van heinde en verre.

Als moeder van Maria en grootmoeder van Jezus geeft zij kennelijk veel mensen vertrouwen en troost. Haar hulp wordt niet alleen ingeroepen bij het vinden van een geschikte partner of bij het vervullen van een langgekoesterde kinderwens.

• Heilige Annakapel Molenschot

Het 'Sint Anneke' is door de eeuwen heen geworden tot een mengeling van tradities en meegaan met de tijd. Rond het jaar 1500 was Europa in de ban van de Heilige Anna. Zij werd niet allen vereerd als moeder van Maria en grootmoeder van Jezus, maar uitgegroeid tot de legendarische oermoeder van een omvangrijk nageslacht.

Anna en Joachim worden voor het eerst vermeld in een apocrief geschrift: Het proto-evangelie van Jacobus. Hier wordt de basis gelegd voor de machtige rol, die Anna binnen de stamboom van Christus zou gaan bekleden.

Volgens overlevering zou zij niet eenmaal getrouwd zijn, maar driemaal. Uit elk huwelijk werd steeds een dochter geboren, allen Maria genaamd. Zij trouwden op hun beurt ook weer en kregen kinderen. Diverse apostelen konden zo herkend worden als neven van Christus en als kleinkinderen van Anna. Anna, ooit bespot vanwege kinderloosheid, groeide zo uit tot een vrouw met een machtig nageslacht. Zij werd het middelpunt van een brede devotie.

De Broederschap van de heilige Anna in Molenschot is opgericht in 1879. Er werden vanaf die tijd bedevaarten naar de Kapel van Sint Anneke georganiseerd. Via verhalen van onze ouders en grootouders hoorden wij hoe succesvol hun bidden was geweest. Natuurlijk waren er in die tijd ook offerblokken en de opbrengsten

hiervan zijn gebruikt om de kerk van de Heilige Anna te kunnen gaan bouwen en zo een zelfstandige parochie te kunnen worden.

Anna, patrones van zowel kerk als kapel, heeft haar feestdag op 26 juli. Zij staat dan nog steeds extra in de belangstelling. Op die dag is er om 19.00 u een plechtige Eucharistieviering in de kerk en het weekend daaropvolgend zijn er zowel op zaterdag als zondag ook feestelijke vieringen. Kerk en kapel zijn dan prachtig versierd, hele dagen open voor bezichtiging en gebed en die week worden er vele noveenpotten en kaarsjes ontstoken. Het hele dorp feest mee in de vorm van een vier dagen durende Kermis

en op zondag een Jaarmarkt opgebouwd rondom de kerk.

Rond het feest van Anna, als de vieringen voorbereid worden en gesproken wordt over organisatorische zaken als kaarsen en bloemen bestellen, zijn wij in gedachten natuurlijk meer bezig met het verhaal achter haar. Waarom staat er in het dagboek bij haar zo'n diversiteit aan verzoeken en verzoekjes? In deze tijd van Social Media en het Wereldwijde Web? Wat brengt deze mannen, maar vooral vrouwen naar Molenschot? We hebben speciale ontmoetingen met lieve mensen die op zoek zijn naar of komen om Anna te bedanken. Het is een speciale periode in het jaar.

We willen deze gedachten en gevoelens weergeven in de vieringen, die thematisch en eigentijds zijn. Het koor oefent extra en zingt toepasselijke liederen, de verkondiging wordt nog eens herschreven. Het Lof en de toewijding van de kinderen aan de H. Anna van veertig jaar geleden zijn verdwenen. Maar als je wat je voelt, je angsten en onzekerheden, je verdriet bij de heilige Anna kunt weggleggen en er rust, energie en vertroosting vindt, dan mag dit wonderlijk heten. Belangrijk genoeg voor velen om aandacht te schenken aan het feest van St. Anneke.

Het verlangen van de mensen naar de ander, naar elkaar zal altijd blijven .....

Omgaan als pastor met de pluriformiteit in je werk

Door: Ben Hendriksen

Op een zeker moment gebeurde het. Tijdens een doordeweekse viering wilde ik aan de eerste lezing beginnen, maar toen ik het eerste woord wilde uitspreken voelde ik: Dit kan ik niet voorlezen, het was gruwelijk en onbarmhartig. Niet dat ik de lezing niet kende en verrast werd. Ik had ze wel degelijk van tevoren doorgelezen, maar net voordat ik wilde gaan lezen ging ik op slot. Om de situatie te redden bladerde ik een paar bladzijden terug en vond teksten van een andere dag die volgens mij beter te verteren waren en las die toen voor. Nadien gebeurde het ook met sommige liederen die we zongen. Ik voelde me steeds ongemakkelijker worden en verlegen over de inhoud ervan.

• Pluriformiteit in onze samenleving

De mens die ik nu ben en de teksten van toen verdroegen elkaar niet meer. Er is een kloof ontstaan. Zo moeten veel mensen zich ook voelen vandaag de dag. Mensen die nog wel iets of niets meer hebben met kerk en geloof en alles daar tussenin. Zo pluriform en divers is het geworden. En het strekt zich uit over de volle breedte van het hele pastoraat. De kinderen van een overledene b.v., die uit respect voor hun gelovige moeder het afscheid in de kerk nog wel houden, maar liever niet teveel het woordje *God* willen horen, omdat ze verder niets meer met die kerk en het geloof hebben. Bij de voorbereiding op de sacramenten als doopsel, eerste communie, vormsel, huwelijk, speelt het ook. Maar ook in gesprekken met parochianen: 'Veel dingen geloof ik echt niet meer, hoor pastor.' De tijd is veranderd en de pastoraat is veranderd, de een weet inhoudelijk nog redelijk wat, voor een ander is het

volstrekt nieuw of onbegrijpelijk geworden. Ik begrijp ze wel, want ik heb er zelf ook last van. Dat nieuwe levensgevoel en die oude wereld van kerk en geloof, met haar eigen beelden en taal, zij lijken haaks op elkaar te staan, er lijkt geen verbinding te zijn.

Hoe doe je dat als mensen – zo verschillend in betrokkenheid en opvatting inzake kerk, geloof en levensbeschouwing – een beroep op je doen of een vraag aan jou stellen als pastor van het instituut Kerk?

Hoe stel je je op, vind je het belangrijk om aan te geven waar jij voor staat en waar de kerkelijke traditie voor staat of is het: U vraagt en wij draaien – alles is goed - of er iets tussenin?

Om te beginnen denk ik dat de vraag, hoe of in welke vorm die ook aan jou gesteld wordt, belangrijk is, want zo evident is het niet meer om die te stellen. Vervolgens moet die vraag serieus worden genomen. Met andere woorden, wélke vraag stellen ze eigenlijk? Als kinderen aangeven om niet teveel het woordje *God* te laten vallen in een uitvaartdienst van hun moeder, wat bedoelen zij dan. Is God taboe, de God waar hun lieve moeder haar hele leven op vertrouwd heeft? Natuurlijk niet, maar met het beeld dat die generatie had van die God, daar hebben zij niets mee. Hebben zij wel iets met 'een bestaan voorbij de grens van de dood, eeuwige liefde, uiteindelijk thuiskomen?', jazeker!

En daar begint de pastorale arbeid. Dat je vertrekt waar zij staan, dat je verstaat wat zij je vragen en dat het aan jouw vakmanschap ligt om de verbinding te maken tussen de traditie en het huidige levensgevoel. Het is natuurlijk belangrijk dat ik weet dat ik pastor ben en in welke traditie ik sta, dat ik weet wat ik geloof en wat mij dierbaar is en dat ik desgevraagd daarvan getuig en dat ik niet zomaar alles goed vind. Maar ik mag er ook van uitgaan

dat men beseft dat zij de vraag aan *mij* stellen, als pastor van de R.K. Kerk en dat ik hen vervolgens niet met een of ander vaag algemeen antwoord het riet in stuur. In het pastoraat, van alle tijden, is er altijd ruimte voor pluriformiteit geweest. Een *goede* pastor weet dat en geeft die ruimte, maar zal ook altijd weten uit welk nest hij of zij komt.

Inleiding studiedag VPW-Breda, Mariadal Roosendaal 9 maart 2017

door: Frans Vermeulen

- Monseigneur Hubertus Ernst

Emeritus prof. dr. Toine van den Hoogen (RUN):

'Beelden van God, mens en wereld in de spiritualiteit en ethiek van bisschop Hubertus Ernst'

De oorspronkelijke mij opgegeven titel luidt: beelden van God, mens en wereld in de spiritualiteit en ethiek van bisschop Ernst. Wanneer je zijn teksten in de historische volgorde leest, zou de opgegeven titel op twee punten beter iets anders kunnen luiden, namelijk: '*....in de ethiek en spiritualiteit* (1) en '*....beelden van God in mens en wereld...*' (2).

1. Hermeneutische sleutel:

Het lezen van teksten vergt, om tot verstaan ervan te komen, een hermeneutische sleutel.

Ik heb deze sleutel gevonden in de tekst van zijn homilie bij gelegenheid van zijn veertig jaar jubileum als bisschop (2007). Daar blijkt trouwens ook uit dat de twee genoemde accenten erg samenhangen. Op p.5 zegt hij: 'In de meditatieve omgang met de kern van het christelijk geloof worden geloofswaarden doorleefde relatie'. Vergelijk dat met de zin van

twintig jaar eerder: 'Spiritualiteit ontwikkelt zich waar het geloof leven wordt.' (p.7)

Natuurlijk staat in dit citaat uit 1986 wat hij uitspreekt in 2007. In 2007 verwijst hij ook terug naar de geloofswaarden bij zijn bisschopswijding. Maar nu zijn de geloofswaarden tekst geworden vanuit een meditatieve omgang (p.5). Bisschop gebleven is hij nu - zegt hij zelf - 'kerkelijk vrijwilliger' geworden (p.4) en geen monnik, zoals zijn opvolger mgr. Muskens monnik werd na zijn emeritaat (p.4-5).

Wat is zijn hermeneutische sleutel? Ik heb deze gevonden op p.7 van zijn homilie: "Het smekend en gebiedend Gelaat van de Ander sticht het ware mens-zijn van het ego."

Wanneer wij in het licht van het geloof - dat in Jezus Christus God zelf de naaste is geworden van mensen - denken aan de impact van het Gelaat van de Ander, begrijpen we waarom het ons mens-zijn zo kan bepalen en binden aan het naaste zijn van de andere mens. God is zo (p.29). Daarom een accentverschuiving in de titel: '...beelden van God *in* mens en wereld' (2). Deze hermeneutische sleutel sticht het ware mens-zijn van het ego. Wat Ernst hier in een meditatieve toenadering van de geloofswoorden formuleert, heeft bij hem inhoudelijke en historische wortels in zijn opvatting over ethiek. Daarom die andere accentverschuiving in de titel (1).

2. Autonome ethiek

In 1947 werd de toen 30-jarige Bredase priester Huub Ernst benoemd tot professor in de moraaltheologie aan het grootseminarie in Hoeven. Hij bleef dat tien jaar. Hij behoorde tot een groep theologieprofessoren aan o.a. grootseminaries die na de Tweede Wereldoorlog aan de aard en focus van de katholieke moraaltheologie een nieuwe wending heeft gegeven. Deze wending draagt de naam 'autonome moraal'. De 'Urheber' van deze nieuwe benadering was de Duitse moraaltheoloog uit Wurzburg, later Tübingen, Alphons Auer (1915-2005). Hij schreef - overigens pas in 1971 - zijn snel standaard geworden boek *Autonome Moral und Christliche Glaube*. Het geldt als de wegbereider van een hedendaagse katholieke moraal-theologie, die haar basis in de vrijheid van de rede heeft. Er was bij het verschijnen een grote en brede erkenning, omdat de moraaltheologie reeds veel langer geen kracht meer vond in de klassieke neothomistische moraal-

theologie. Haar sterke deductieve karakter botste steeds vaker met de nieuwe tijdgeest en nieuwe pastorale ervaringen. Auer onderzoekt in zijn boek hoe de christelijke moraal kan worden gefundeerd in een autonoom 'Weltethos', dat zijn basis heeft in de menselijke natuur en daarmee onafhankelijk is van bepaalde geloofshorizonten. Maar hij onderzocht tevens hoe het christelijk geloof kan bijdragen aan de zedelijke realisering van de menselijke bestaanswijze en waarin dan de kerkelijke en theologische inbreng bestaat. Ernst heeft dit perspectief opgenomen en op zijn eigen wijze uitgewerkt. Hij had als Nederlandse collega's en gelijkgezinden mensen als Rob van Kessel, Harrie Spee, Frans Heggen en Theo Beemer.

Huub Ernst schrijft over autonome moraal (1994) dat de mens in zijn geweten de wet van het mens-zijn in zichzelf vindt (p.7). Autonomie is de moraal van de mens zelf, waarin het geweten onderscheid maakt tussen goed en kwaad. Dit geweten ontspringt aan Gods licht in ons, schrijft hij. Het menselijk denken krijgt zo deel aan Gods wijsheid (p.8). Volgens Ernst vormt het menselijk geweten de verbinding tussen geloof en moraal. Als moraaltheoloog heeft hij daarover vaak geschreven. En daarbij wijst hij er telkens op dat het morele oordeelsvermogen en het morele oordeel steeds in ontwikkelingsfasen verkeren, zowel in de samenleving als in de kerk. In zijn interview met Rex Brico (vgl p.21) zegt hij daarover behartenswaardige dingen. Er is ontwikkeling, maar er is ook voortdurende tegenkracht (p.22). In dit interview, maar ook elders, laat hij zien hoe hij zelf inzake oordeel en oordeelsvermogen sterk is beïnvloed door het denken van Emmanuel Levinas (zie ook de zin van de hermeneutische sleutel). "In mij wordt geweten geboren, wanneer het aangezicht

van de andere mens, met name van degene die geen macht over mij heeft, een beroep op mij doet.”(p.24) Dat geldt voor iedereen en de gelovige herkent in de stem van het geweten de stem van God (p.24). Ernst benadrukt overigens dat die gelovige herkenning van de stem van God de vorm heeft van de anonieme gestalte van de Mensenzoon (zie homilie bij zijn 40-jarig bisschopsambt). “In het geweten speelt zich iets af tussen God en mens. Ik ken het geweten dan ook een grote religieuze waarde toe.” (p.25)

3. Intermezzo over het behoeden van de kerkelijke leer

Als bisschop is Ernst er zich duidelijk van bewust dat hij zijn teksten plaatst in het midden van wat de kerk leert over het desbetreffende thema. Dat sluit, zeker na Vaticanum II, in dat Ernst voor zijn perspectief op deze thema's steeds de geloofswaarden van de Heilige Schrift als uitgangspunt neemt voor zijn reflecties en stellingnamen. In het interview met Rex Brico over zijn opvattingen inzake vredesvraagstukken komt evenwel ook naar voren hoe hij niet alleen de Schrift refereert, maar ook aan andere bisschoppen in Nederland en elders, en aan opvattingen van geloofsgemeenschappen. In de manier waarop Ernst zijn episcopale verantwoordelijkheid waarneemt - zowel toen hij nog residerend bisschop was als later als 'kerkelijk vrijwilliger'- wil hij steeds 'in de buurt' blijven, zoals hij dat noemt, van deze referentiekaders. En dat sluit in dat hij laat merken en horen dat hij vanuit zijn eigen morele inzichten soms verder wil gaan, ook al is daarvoor nog geen steun en consensus. (zie fragment op p.30 in "In vrede geloven"). Deze wijze waarop Ernst als bisschop hoeder is van kerkelijke leer steunt op zijn opvattingen over geweten en gewetensvorming. De stem van God in het geweten horen is volgens Ernst een

zaak die vergt om telkens de geloofswaarden van de Schrift meditatief te verstaan. Maar het vergt tevens om de stem van het geweten te beluisteren, zowel binnen als buiten de geloofsgemeenschap en bij je oordeel de gewetens-ontwikkeling te verdisconteren, waarin zowel in de samenleving als in de kerk reeds vele positieve stappen zijn gezet, maar ook nog vele stappen gezet dienen te worden. Dit brengt ons dan bij de meditatieve omgang met de kernwoorden van het christelijk geloof, waar geloofswaarden een doorleefde relatie worden.

4. Terug naar de oorsprong

We zagen reeds een tekst van Ernst over de geboorte van het geweten. Deze vindt plaats in de morele ervaring dat mijn plaats als mens is om de naaste te zijn van de andere mens. (06, p.23) Dat is - legt Ernst uit - geen gebod dat opdraagt om te handelen, maar een toewijding tot de Goede, de Rechtvaardige, die leven schenkt (06, p.23).

Ernst schrijft: “Moraal en geweten zijn dan het eerste wat gekend wordt door de mens die zoekt naar zijn plaats, een eerste inzicht, maar niet het laatste. Integendeel. Dit eerste inzicht is een weg waarlangs een inzicht van de andere orde, voorbij de moraal, tot ons komt - de idee van God zou Levinas zeggen - de uiteindelijke Werkelijkheid, het Goede waarin het al tot stand komt en behoud vindt.”(06,24)

En verderop in dezelfde tekst staat te lezen: “Stel dat in de realiteit van het leven de andere mens mij niet aanziet, vragend en gebiedend om hem niet te doden en te laten leven, maar in tegendeel mij anderen, die aan mijn zorgen zijn toevertrouwd, bedreigt en naar het leven staat, mag ik dan niet mij zelf en moet ik dan niet de anderen beschermen, zo nodig door geweld met geweld te keren? Zijn gelaat vraagt van mij

hem recht te doen, maar zijn geweld is onrecht, dat ik mag of moet weerstaan. Want in dit geval ziet de ander mijn gelaat niet en ook niet het gelaat van de anderen

die aan mijn zorgen zijn toevertrouwd, wie gelaat evenzeer vraagt en gebiedt om niet te worden gedood en te mogen leven.” (06,45)

Ik wil deze lezing van teksten van mgr. Ernst beëindigen met het lezen van het volgende fragment: “Toch zijn deze antwoorden niet genoeg. Wanneer een mens inziet dat het natuurlijk is dat hij vergaat, heeft hij er nog geen vrede mee. Hieruit blijkt dat een mens die zich bewust is van zijn conditie als eindig schepsel, tegelijk een oneindig verlangen heeft. En de erkenning dat de vrije mens zelf verantwoordelijk is voor wat hij doet of laat, geeft geen antwoord op de vraag hoe God dan het goede voorheeft met iedere mens. Is God zelf kwaadwillig of is Hij machteloos? De gelovige zegt nee, maar blijft vragen. Durven wij te leven met een God die wij niet begrijpen? Kan er wel een andere God zijn dan Een die wij niet begrijpen kunnen? Hoe zou God zijn, gemeten naar onze maat? ...God blijft onbegrijpelijk, maar het wordt mogelijk met God te leven. ... Hij laat de eigen gang der dingen geschieden, maar Hij laat de macht van de Liefde zegevieren door onrecht, leed en dood heen.”(89, 11-14)

- Bisschop Ernst kreeg bij zijn 100-ste verjaardag bezoek van de Bredase burgemeester Depla

In memoriam Bisschop Huub Ernst

We gedenken in grote dankbaarheid bisschop Huub Ernst. Bisschop, zoals hij liever aangesproken wenste te worden dan als ‘monseigneur’. Dat liet hij al direct weten bij de persconferentie na zijn benoeming. Hij was ook de eerste bisschop die een persdienst instelde en een perschef benoemde, Frans Oudejans, tot dan journalist bij de Volkskrant. Er is al veel gememoreerd over de verdiensten van bisschop Ernst. En hij verdient meer dan een in Trouw aangehaalde misplaatste grap over zijn naam, zeker voor onze VPW.

Bisschop Ernst heeft een belangrijke rol gespeeld bij de oprichting van de VPW Breda in 1980. Er was al een commissie die het welzijn van de pastores moest behartigen, zowel de spirituele als de collegiale en materiele kanten van het leven van pastores. Toen eind jaren zeventig -1978? 1979? – in Aartsbisdom Utrecht de eerste Vereniging Pastoraal Werkenden werd opgericht en in de bisdommen Haarlem en 's Hertogenbosch zulks ook gebeurde, kwam de vraag of de Commissie Welzijn niet opgeheven kon worden. Of misschien kon worden of omgebouwd tot een VPW Breda. Er ontstonden heftige discussies. “Een Commissie Welzijn is van het bisdom, een VPW is onafhankelijk” was een standpunt. Sommigen mensen zagen in de VPW een vakbond, anderen meer een vereniging van beroepsgeenoten in het pastoraat. In die discussie kwam het gesprek met bisschop Ernst over drie mogelijke vormen van vereniging: een kerkelijke, een katholieke, of een algemene. Die vorm komt tot uitdrukking in de statuten. De eerste vorm, een kerkelijke vereniging, werd bepleit door de specialist Kerkelijk Recht in het bisdom. Dan staat alles onder controle van de bisschop. Bisschop Ernst vond dit te veel van het goede. Een algemene vereniging kon hij

wel plaatsen, maar hij argumenteerde voor een katholieke vereniging. In de statuten dient dan een plaats voor de bisschop geformuleerd te worden, over een aantal artikelen waar hij zeggenschap over heeft. Ernst kon akkoord gaan met een minimale invloed, zoals over het lidmaatschap. Maar niet over de opheffing van de vereniging bijvoorbeeld. Hij wees daarbij ook op mogelijkheden die er voor gewone algemene verenigingen niet zijn, als het om kerkelijke zaken gaat. “Je kunt een demarche ondernemen bij de nuntius, als dat gewent is”, herinner ik me als een voorbeeld. Later effectueerde hij dat zelf toen er in het bestuur van het Pensioenfonds Nederlandse Bisdommen een zetel namens de deelnemers vrijkwam in het Algemeen Bestuur, voor bisdom Breda. Ter opvolging van Ben Kortmann werd de VPW Breda benaderd. En toen later in het in het Dagelijks Bestuur weer iemand namens de deelnemers benoemd moest worden door de bisschoppenconferentie, heeft bisschop Ernst voorgesteld iemand uit de beroepsverenigingen te kiezen. En met name uit de VPW Breda, als een door hem erkende katholieke vereniging. En zo geschiedde.

Ook later bij problemen over benoembaarheid van aankomende pastoraal werkenden, bleek de VPW Breda een geregelde en gewaardeerde gesprekspartner van bisschop Ernst. We gedenken hem in grote dankbaarheid en houden zijn naam in ere, bisschop Huub Ernst.

Henk Berflo

Eerste voorzitter VPW Breda

Thema editie september 2017:

'Identiteit en uitdagingen in een postchristelijke tijd'

Het thema van de Bredase VPV-dag op 22 maart jl.

Geerten Kok liet op het einde van de dag weten dat de woordenstroom over dit onderwerp nog lang niet is opgedroogd. Ook de redactie van onze periodiek denkt dat we ons nu pas goed aan dit thema gaan wagen. We voelen met onze grote teen aan het water, alvorens in het diepe te (durven) springen.....

Om zomaar een paar kritische vragen te stellen:

Waarom spreken we eigenlijk van 'postchristelijk' als we zien dat een deel van onze boodschap (tora, evangelie, koran, om het maar meteen breed uit te meten) in de wereldsamenleving al is gerealiseerd?

Kan het niet zo zijn dat het soms lijkt op een omgekeerde wereld: wij met onze christelijk missionaire boodschap lopen achter de feiten aan en een hoop niet-christenen zijn al lang bezig om het evangelie waar te maken? Of...misschien is dat helemaal niet zo de omgekeerde wereld, als ik Jezus hoor praten.....!

Hebben Erik Borgman met zijn 'magnum opus' *Metamorfosen* en Charles Taylor met zijn dikke pil 'A Secular Age' ook al niet iets over dit onderwerp te berde gebracht...?

En wat zegt Stefan Paas precies in zijn boek 'Vreemdelingen en priesters'?

Is het echt zo erg: zijn we 'vreemdelingen' geworden of is er iets anders aan de hand?

In deze editie spreekt dominee Siets Nieuwenhuizen over een 'zadelperiode', waarin twee geloofspraktijken als het ware over elkaar heen schuiven. Is het dan geen uitdaging om die twee van nu tegen het licht te houden en kritisch met elkaar te vergelijken?

Ja, wat zijn nu eigenlijk *concreet* die uitdagingen dan en is onze christelijke 'identiteit' eigenlijk wel zo belangrijk?

Zo kan ik nog wel even doorgaan.

Maar het is beter dat u, als lezer van onze periodiek, aan het woord komt!

Want de periodiek is van u en van elkaar, niet van de redactie.

En daarom: wees niet bang, spring het verfrissende doopwater in!

Wij zien uw pennenvruchten met grote belangstelling tegemoet!

Frans Vermeulen